

Mátyás király és az öt kiváltságos máramarosi város

Dr. Mihályi János, Máramaros múltjának jeles kutatója az 1900-ban Szigeten kiadott Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból című gyűjteményes munkájának előszavában – többek között – a következőket írja: „A középkor két utolsó századából eredő és Máramarosra vonatkozó okleveleket, melyek előttem szöveg szerint ismeretesek, a jelen gyűjteménybe kivétel nélkül mind felvevém; de ezeken kívül még számos oklevél létezik, melyet ha a Gondviselés életemnek kedvez, s ha ezen gyűjteményt a n.é. közönség némi pártfogására méltatja, felkutatni és közzétenni kötelességemnek fogom ismerni.” Ebben a páratlan értékű forrásban a szerző 75 olyan dokumentumot említ és közli azok másolatát, amelyek közvetlenül vagy közvetve vonatkoznak az öt koronavárosra.

Ezt az alaposítással és nagy szakértelemmel összeállított adatgyűjteményt kiegészíti – nem tartván igényt a teljességre – a tulajdonomban lévő kézírásos „leltár-könyv”, amelynek címlapján a következő olvasható: SERIES ACTORUM IN ARCHIVO QUINQUE OPPIDANO REPERTORUM, ATQUE CONSERVATORUM, CUM INICIO ANNI 1796. IN ORDINEM REDACTIO EX DETERMINATIONE CONGREGATIONIS QUINQUE OPPIDANO ELABORATA. PRO OPPIDO TÉCSŐ DESCRIPTA AA 1806.

A korabeli fiskális rendszeresítette az „Eöt Várossnak” címzett felsőbb utasításokat, leveleket, összességében 259-et jegyezve fel az EXTRACTUS CLARIFICANC rubrikában. A felsorolást a következőképpen fejezi be:

„Mind ezen a feljebb kitett Litterale Instrumentumokon kívül vagynak még az Öt Város Archiumaba egy Paquetaba Sok ringy rongy rész szerint a Héjánosságok miatt minden Értelem nélkül, rész szerint pedig nem az Öt Városi Archiumaba valok, mellyek mind az által in futuram rei Memoriam pro hic et nunc azon Paquetaba az Archiumaba be tevődtek.”

Ez az aktagyűjtemény négy, Mátyás király által kiadott és „függő pecsétjé”-vel ellátott rendeletről tesz említést (és egy Beatrix királynő által kiadotról), amelyek közül kettő nem található Károlyi János kútforrásában.

Időrendi sorrendben az első „Mátyás Király Privilegiuma ab Anno 1458 a melyben minden többi Szabadságokban, de kiváló képpen a Sonak minden Harminczad nélkül valo Szabad el adásában megerössiti (In originali).” Ez a mátyási rendelet – többek között – két szempontból is figyelemre méltó: (1) abban az évben kelt, mikor Mátyást királlyá választották, (2) Mihályi János nem ismerteti a Máramarosi Diplomákban. A rendelet biztosítja az öt kiváltságos város lakosainak a só „bérmentes” eladását. Ez a gesztus a vidék lakossága elszegényesedésének „eredménye” és egyben a mátyási gazdasági politika életképességét hangsúlyozza oly értelemben, hogy a föld-víz-erdők által adományozott kincs csakis akkor lesz nemzeti vagyonná, ha azok begyűjtésében, megőrzésében és a velük való gazdálkodásban az előállító érdekelt, s ez a gazdálkodási láncolat egységes és megbízható ellenőrzés alatt – adott esetben a királyi hatalom – lesz.

A rendelet hű képet ad a vidék gazdasági elesettségéről is, amit megerősít az időben következő, 1470-ben kiadott rendelet: „Mátyás Király Levele ab Anno 1470 a melyben engedti az Öt Városoknak, hogy a Szegénysegek miatt az 1 Forint Taxából, mellyet adosok maradtak valo tsak 60 Pénzt fizessenek pénzü, a többit pedig Szolgájkák le Szekereikkel.”

A másik két diploma 1472-ben van datálva. Az egyik: „Mátyás Király Privilegiuma vagy is inkább Confirmationallissa Anno 2^{dik} Septembry 1472 mellybe parantsolja ez a Király, hogy az öt Várossiak mind az okba a Szabadságokban mellyekkel az előbbeni Magyar Királyok által meg ajándekoztattak most is meg tartottassanak és azok ellen eöket haborgatni semmi uton modon senki ne mérészelje.”

Ez a királyi diploma megerősíti az öt kiváltságos város: Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező, Sziget lakosságát azon kiváltságaikban, amelyeket „Ezer Három Száz Huszonkilencedik Esztendőben Szent György Havának Huszonhatodik Napján Néhai Felsőleges Fejedelem KÁROLY Magyar, Dalmatia, Horváth, és Bulgaria Országok Királya” adományozott Szőlős példájára, és felsorolja – 17 pontban – mindazon jogokat, amelyeket a városok lakosainak biztosít. A diploma „fejlécén”, latin nyelven a következő olvasható: **FELSŐLEGES MÁTYÁS MAGYAR, ÉS CSEH ORSZÁGOK KIRÁLYYANAK BUDÁN KIS ASSZONY HAVÁNAK MÁSODIK NAPJÁN. AZ URNAK EZER NÉGY SZÁZ HETVEN KETTŐDIK ESZTENDEJÉBEN PARGAMENON** írott, és azon **KIRÁLYYANAK** függő Pecsettye alatt költ Levele Kinek Segítsegevel azon Néhai Király az említett Mező Városok Polgárait, és Lakosait az ő régi Privilegiumokba mag tartani és védelmezni parancsolta.

A második a következő: **MÁTYÁS KIRÁLY PRIVILEGIUMA AB ANNO 1472 IN ORIGINALI PECSET NÉLKÜL MELY BE MEG ERŐSITTETNEK AZ ÖT VÁROSOK EŐ FELSŐGÉNEK MIND AZ OLÁHOK, MIND EGYEBB REBELLISEK ELLEN TETT HÍVSEGES SZOLGÁLATYOKÉRT MIND AZOKBAN Á SZABADSÁGOKBAN Á MELYEKBE ÉLTENEK AZ ELŐBBEKI IDŐKBEN.** E levél tartalma a következő:

Mi Mátyás Isten Kegyelmeből Magyar, Cseh Országok Királya adjuk emlékezetül mindeneknek ákiknek illik, Hogy Mi révén mind az mi Híveink Tisztelendő és vigyázó Szőlősi Mester Vicarius, Horváth András Groff, és Hinczi András az említett Eőt Mező Városink Huszth, Szigeth, Hosszúmező, Visk, és Técső Polgárainak, és Lakosainak nekünk azon okból tett kéréseket, mind pedig észrevéve azon Mező Városinknak egetését, pusztítását, és romlását, mellyeket az feljebb való üdőkben azok az minékünk tartando Hívségek mellett az Oláhok, és egyéb vetekedő Társaink, és Ellenségünkűl Szenvedtek, azon Városok Polgárit és Lakosait, és azok közzül mindeniket, mint az Nagyobbakat, ugy az Kissebbeket mind azon Szabadságok... [olvashatatlan-Sz. T.], kikket az előttünk lévő Magyar Ország Királyai és Néhai Tekéntetes Atyánk üdelebbe éltenek, élni, és Örvendezni kíványuk, mondgyuk és el végezzük ezen Levelünk által. Azért is Nékiek Mi Hívainknek Nemzetes Horváth János, mostani Groffnak és minden más következő Maramovisi Vármegye Mi Földünk Groffjainak ezen Levelünk által erőssen hagyuk, és parancsoljuk, hogy mostantul fogva ez után minden következő üdőkben az említett Mező Városinknak minden Polgárit, és Lakosait az Ő mindennemű Szabadságokban, mellyeket tudni illik Ők az említett előttünk lévő Magyar Országi Királyoknak és Néhai Tekéntetes Atyánknak üdelebbe éltenek, és örvendeztenek meg tartani és gondjaikat viselni tartoztok, és Őket az ilyen Szabadságok ellen valamiben haborgatni, és gátolni nemevészeljétek, neis merjétek akármmodon, az mi Kegyelmiünk nyeresé alatt. Ezen Levelet pedig, az mellyet a Mi Személyünk Szerént való Függo Pecsetünkkel meg erősítettünk, annak el olvasása után az meg mutatónak visza adjatok. Adatott Budán Vasas Szent Péter Ünnepe után való első Vasárnapon. Az Urnak Ezer Négy Száz Hetvenkettedik Esztendejében. Az Mi Országunknak Tizen Eötödik Esztendejében.

Ezek a rendeletek a máramarosiak hűséges szolgálataiért eszközölték, amelyek felől Mátyás személyesen is meggyőződött. A levélben foglaltatott privilégiumok előzményei a következők voltak. Bogdán, a máramarosi oláhság vajdája népével 1350 körül elhagyta Máramarost és Moldvába vándorolt; tettének indítékai a mai napig végelegesen nem tisztázottak. Elvonulásukkal a vármegye egyes vidékei lakosság nélkül maradtak, elnéptelenedtek, maga Bogdán vajda hűtlenségbe esett, birtokai a királyra szálltak. Nagy Lajos, hogy újra benépesítse az elárult vidéket, minden módon: ígéretekkel, fegyverrel vissza akarta költöztetni a hűlen oláhságot, de csak nagyon kevesen jöttek vissza, mint Balk és Drág vajdák népeikkel (a Drágfiak ősei). A király magához édesgette a vezetőket, a hűlen Bogdán birtokaival ajándékozta meg őket. A visszatelepedettek az Iza völgyéből lassan tovább terjeszkedtek és nemsokára elfoglalták a Tisza fővölgyét egészen Ugocsaig. Óriási uradalmakra tettek szert, elszaporodtak, elnyerték a megye főtisztségeit: főispánok, kamaraispánok lettek, emellett megtartották az oláhság felett gyakorolt hatalmukat is.

Mátyás király 1467 végén került nagyobb összetűzésbe Moldvával, ahova seregeit maga vezette és így személyesen meggyőződött katonái vitézségéről és hűségéről, amiket a későbbiekben cím- és birtokadományokkal bőségesen honorált. Ennek bizonyítéka a következő levél:

1469. Szeptember 17. BUDA. CORVIN MÁTYÁS KIRÁLY megemlítvén, hogy midőn egy éjjel István Moldvai vajdával összeütközés volt, nemes Váncsfalvi Koruly más udvari emberei közt mint bátor férfiú tisztességgel harcolt, miért is szolgálatai némi jutalmazásaul mentesíti őt és fiát Jánost, valamint rokonait Petrovai Mihályt, Szlatinai Naan Mihályt, Farkasrévi Lauka Pétert, Suhatagi Mikley Jánost, Bárthfalvi Pétert, Uglyai Pap fiát Simont, Bárthfalusi Lupsát, Fejéregyházi Steczet és Váncsfalvi Avram Györgyöt a megyebeli fő- és alispánok, valamint szolgabírák joghatósága alól, és mindnyájokat saját személyes királyi, vagy nádora vagy országbírája joghatósága alá rendeli. Az összeütközés Bala városában 1467. december 15-én éjjel történt. A csatározásban magának Mátyásnak az élete is veszélyben forgott: nyíllövessel hátán megsebesült, „sebének utófájdalmait éveken át érezte” (Bonfinius IV. I.). Ebben a hadjáratban tett jelentékeny szolgálatot a királynak a Koruly vezette máramarosi oláhság.

Nem kizárt, hogy a következő években történt moldvai máramarosi betörések a bosszú által vezéreltettek, a máramarosi oláhok „szereplését” akarták magában Máramarosban a betörő moldvaiak megfizetni.

E történelmi tényt erősíti meg az az 1472-ben kelt levél is, amely arról értesít, hogy a betörő oláhok nagyon megsanyargatták az öt koronaváros lakosságát, felgyújtották házaikat, elhajtották jószágaikat, magukat a lakosokat a huszti vár mentette meg a teljes kiirtástól: a vár bevehetetlensége, a védekezők kisebb-nagyobb kirohanásai gyors elvonulásra készítették a betolakodókat.

A diplomákban említett oláh nevek a mai napig is „használatosak” Máramaros-szerte. Mielőtt utalnék egy 1467-ben napvilágot látott Mátyás által kiadott oklevélre (nem szerepel a Series Actorumban), hadd hivatkozzak Dusanek János volt máramarosi főügyész 1938-ban kiadott HUSZT MÁRAMAROSBAN c. munkájára, amelyben a szerző forrásként a Drahovói Roszoha Jánost neveze meg, a következőket írja le [rövidített fordítás Sz. T.]: „... a régi időkben Máramarosban, Száldobos falvában (16 km-re Técsőtől és Huszttól – SZ. T.) élt egy ember, aki Kinizsi névre hallgatott, akinek volt egy erejéről messzi földön híres fia Pál... Azokban az időkben a hadakozó királyok... erős vitézeket küldtek birokra az ellenség vitézeivel... és aki győzött, az nyerte a háborút... történt egyszer, hogy Mátyás király elküldte két emberét, hogy találjanak egy erős embert, aki megverekedhetne a török vitézzel. A két küldönc egyenesen Máramarosba ment, mert hallották, hogy ott él egy nagyon erős ember... Száldobos határában találkoztak két emberrel, akik a mezőn szénáztak, úgy hasonlítottak egymásra, mint apa a fiára... A küldöncök megkérdezték tőlük, hogy melyik út vezet Sándorfalvára. Pál felelte a mellette heverő nyomórúdat, mint egy pácát, és megmutatta az utat Sándorfalva felé... Látták a kérdezők, hogy milyen erős Pál, megkérdezték tőle, hogy hívják, merre lakik, és mindent megjegyezve elmentek. Sokáig járták az országot, de ilyen erős emberrel nem találkoztak sehol Magyarországon.

Miután hazaérkeztek, elmesélték Mátyás királynak, hogy milyen erős emberrel találkoztak... Mátyás király felhívta Kinizsi Pált az udvarába, hogy személyesen győződjön meg rendkívüli erejéről, majd, mikor látta, milyen erős, azonnal üzent a török vitézért, hogy jöjjön: van, aki kiáll ellene.

Kinizsi Pál a töröknek is bemutatta rendkívüli erejét, aztán bajvívásban legyőzte. A király kérdésére, hogy milyen jutalmat kíván, Kinizsi Pál azt válaszolta, hogy nem kell neki se arany, se ezüst, csak azt a kutat szeretné, amelyik Sándorfalva (ma: Alexandrovka – Sz. T.) határában van és sós a vize. Megkapta Pál a kutat, amelynek vizéből Máramaros népe bármikor merhetett sós vizet... Az arany betűkkel megírt királyi rendelet és a kut még ma is megvan.”

Eddig a történet. Azon túl, hogy kommentárt fűznék hozzá, az elmondottakban szereplő kút – beomolva – még megvan, és a harmincas-negyvenes években Mátyás kútjának nevezte a nép. Megemlítem azt is, hogy Kinizsi Pál Máramaros megye főispánja volt, amit egy Mátyás által 1467. december 31-én Brassóban kiadott rendelet bizonyít, ui. a levél így kezdődik: CORVIN MÁTYÁS KIRÁLY Kinizsi Pál máramarosi főispánnak megparancsolja...

Végül még egy diplomáról teszek említést, amely a Series Actorumban van.

A XV. század végéig Huszt vára a király, illetve a királyné, Beatrix birtokában volt: innen gyakorolták az uralmat Máramaros felett. Ebből az időből származik az a levél, amely BEATRIX MAGYAR KIRÁLYNÉ Pecsétes Protectionalis Levele ab Anno 1495 in Originali, melyben tiltatnak a Kamaralis Urak, hogy az öt Városiakat az régi Szabadságok ellen háborgatni ne merészeljenek azomban havalamit tőlük a Kamara Szükségére által vesznek, hogy annak illendő árát nékik meg fizessék, paramentsolतिक.

Dr. Szöllösy Tibor